

**Károli Gáspár Református Egyetem
Állam- és Jogtudományi Doktori Iskola**

**AZ EURÓPAI INTEGRÁCIÓ HATÁSA AZ UKRAJNAI
NEMZETISÉGEK KÉPVISELETI ÉS JOGVÉDELMI
RENDSZERÉRE, KÜLÖNÖS TEKINTETTEL
A MAGYAR NEMZETISÉG HELYZETÉRE**

**című doktori (PhD) értekezés
tézisei**

Kovács Viktória

**Témavezető:
Dr. habil. Móré Sándor egyetemi docens**

**Budapest
2025**

Tartalomjegyzék

- I. Kitűzött kutatási feladat rövid összefoglalása, az értekezés célkitűzései
- II. Az elvégzett vizsgálatok rövid leírása, a kutatás módszerei
- III. A doktori értekezés tudományos eredményeinek összefoglalása, a további hasznosulás lehetőségei
- IV. A doktori értekezés témakörében készült publikációk jegyzéke

I. A kitűzött kutatási feladat rövid összefoglalása, az értekezés célkitűzései

A disszertáció központi témája Ukrajna nemzeti kisebbségeinek, különösen a magyar közösségnek a helyzete, képviselete és jogvédelme az európai integrációs törekvések tükrében. A kutatás aktualitását az adja, hogy az ukrainai társadalmi, politikai és jogi folyamatok az elmúlt évtizedben gyökeres átalakuláson mentek keresztül, amelyek komolyan érintették a nemzetiségi közösségek jogi státuszát és gyakorlati lehetőségeit is.

A kutatás kiindulópontja és célja annak feltárása, hogy a nemzeti kisebbségekre vonatkozó szabályozás mennyiben felel meg a nemzetközi és európai standardoknak, illetve hogyan érvényesülnek a gyakorlatban a kárpátaljai magyarság vonatkozásában.

A dolgozat kiemelt kérdései között szerepelnek:

- Hogyan változtak a nyelvi, oktatási és képviseleti jogok a 2014 utáni ukrán jogalkotásban, és milyen hatást gyakoroltak ezek a kárpátaljai magyar közösség joggyakorlatára?
- Milyen szerepet játszanak a nemzetközi szervezetek (EU, Európa Tanács, Velencei Bizottság, EBESZ) a kisebbségi jogok érvényesítésében Ukrajnában?
- Milyen jogpolitikai, történeti és intézményi tényezők akadályozzák a kisebbségvédelem hatékony működését, és milyen megoldási lehetőségek kínálóznak?

A kutatás célja, hogy átfogó képet adjon Ukrajna nemzetiségeinek képviselői és jogvédelmi rendszeréről, valamint megalapozott javaslatokat fogalmazzon meg az ukrainai magyar közösség helyzetének hatékony javítására.

II. Az elvégzett vizsgálatok rövid leírása, a kutatás módszerei

A kutatási téma vizsgálata interdiszciplináris megközelítésben valósult meg, ötvözve a normatív, történeti, funkcionális, elemző és összehasonlító módszereket. A bevezető részben a dolgozat feltérképezi a kisebbségi jogok jelentőségét a globális és európai folyamatok tükrében. Rávilágít, hogy a kisebbségek helyzetének kezelése nem pusztán jogi, hanem mélyen társadalmi és politikai kérdés is. A történelmi és geopolitikai kontextus kiemelten fontos, hiszen Ukrajna kétpólusú identitása – a nyugati orientációjú ukrán nemzettudat és az orosz kulturális kötődés – folyamatos konfliktusforrást jelentett. A kisebbségi kérdés így az államépítés és nemzetbiztonság stratégiai dimenziójává vált.

A disszertáció kitér Ukrajna jogtörténeti fejlődésére, különös tekintettel a nemzetiségek jogállására a Szovjetunió felbomlása után. Bemutatja az ukrán államiság megerősítésére irányuló törekvések – amelynek következtében a kisebbségi jogok szűkülése tapasztalható – és a nemzetközi kötelezettségvállalások, az európai integrációs folyamat

vitás elemeit, valamint a szomszédos államokkal való feszültségek területeit.

A kutatás egyik alappillére az ukrán Alkotmány és a kisebbségvédelmi jogszabályok részletes dogmatikai elemzése volt, amelyhez szervesen kapcsolódott a releváns nemzetközi és uniós normák vizsgálata. A joganyag kiegészült az Európa Tanács azon dokumentumaival, amelyek jelentőséggel bírnak a nemzetközi kisebbségvédelem kontextusában. A történeti elemzés során bemutattuk az ukrán államépítés folyamatát, kitekintéssel a román alkotmányfejlődésre is. A jogtörténeti háttér megvilágítása segíthet megérteni a mai Ukrajnában zajló folyamatokat, a nemzeti identitás megerősítését célzó jogalkotással kapcsolatosan.

A dolgozatban bemutatásra kerültek a nemzetiségek képviselői és jogvédelmi rendszerének hatályos jogszabályi keretei és intézményei, rámutatva a rendszer sajátosságaira, amelyek sokszor hátrányosan érintik a soknemzetiségű ország nemzeti kisebbséghez tartozó állampolgárait. Részletesen bemutattuk az ukrán kisebbségpolitika fejlődési ívét 1991-től napjainkig, különös tekintettel a nyelv- és oktatáspolitikai fordulópontjaira. A funkcionális megközelítés lehetővé tette annak feltárását, hogy a formális normák miként érvényesülnek a gyakorlatban, illetve milyen garanciák és akadályok befolyásolják a kisebbségi jogok tényleges érvényesülését. Az összehasonlító elemzés során az ukrán gyakorlat került szembeállításra a szomszédos államok egyes megoldásaival, valamint az európai emberi jogi standardokkal.

Az ország európai integrációs irányváltásának elemzése során megállapításra kerültek azok a lépések, amelyek szükségesek ahhoz, hogy az ország nemzeti kisebbségekkel kapcsolatos normatív szabályozása kompatibilis legyen az Európai Unió elvárásaival.

A dolgozat egyik nagyobb kutatási tétele az ukrán nemzeti kisebbségekkel kapcsolatos szabályozás lépéseinek elemzése, górcső alá véve az állami nyelvpolitika alakulását és annak hatását a nemzeti kisebbségek helyzetére. Az ukrán nyelv államnyelvi megerősítése komoly feszültséget okozott, mivel a kisebbségi nyelvek használatát szinte kizárólag magánszférára korlátozta. Az Alkotmánybíróság nemzeti kisebbségeket érintő döntései, a nemzetközi normák figyelmen kívül hagyása, valamint az asszimilációs politikai törekvések aláássák a társadalmi kohéziót és veszélyeztethetik az európai integráció sikerét is.

III. A doktori értekezés tudományos eredményeinek összefoglalása, a további hasznosulás lehetőségei

Egy adott állam nemzeti identitásról (vagy nemzetfogalomról) alkotott elképzelései egyértelműen tükröződnek a nemzeti kisebbségekre vonatkozó törvényekből, a nyelvvel, oktatással kapcsolatos jogszabályokból. Ukrajna kisebbségi politikája súlyos kérdéseket vet fel a nemzetközi és európai jogrenddel való összeegyeztethetőség szempontjából. A jogszabályi környezetben ugyan történtek módosítások, ezek azonban többnyire nem javítottak érdemben a kisebbségi közösségek, köztük a kárpátaljai magyarok jogi helyzetén.

Az ukrán politikai elit oly módon módosította a nyelvi-oktatási jogokat, hogy azok az ukrán–magyar, illetve az ukrán–román alapszerződésekkel is szembe mennek, holott Ukrajna Alkotmányának 9. cikke, illetve Ukrajna nemzetközi szerződéseiről szóló törvényének 19. cikke értelmében az Ukrajna Legfelsőbb Tanácsa által ratifikált nemzetközi egyezmények az ország nemzeti jogszabályainak részét képezik. Az ukrán Alkotmány 22. cikke pedig kimondja: *„Új törvények elfogadásakor vagy a hatályos törvények módosítása során nem szabad szűkíteni a meglévő jogok és szabadságjogok tartalmát és hatályát.”* A sokszor ellentmondásos, új törvények elemzése során kiderült, hogy Ukrajna elvi síkon kezeli és a gyakorlatban nem veszi komolyan a nemzetközi kötelezettségvállalásait, sem a Nemzeti Kisebbségek Védelméről szóló Keretegyezményt, sem a Regionális vagy Kisebbségi Nyelvek Európai Kartáját nem alkalmazza következetesen, így ezek a nemzetközi normák egyelőre, jelen formájukban nem alkalmasak arra, hogy visszatartsák a többségi politikai elitet az asszimilációs politikától.

A vizsgálat legfontosabb eredményeként kimutattuk: bár az ukrán jogi környezet formailag közelít az európai standardokhoz, a gyakorlatban a végrehajtás és az intézményi működés szintjén jelentős eltérések és következetlenségek tapasztalhatók. A kutatás megállapította, hogy a háborús környezet és a biztonsági narratívák elsőbbséget élveznek a nemzetközi jogharmonizációval szemben, sőt egyes jogszabályok – az orosz agresszióra hivatkozva időlegesen – diszkriminatív módon korlátozzák az orosz nemzetiséghez tartozók jogait.

A dolgozat ugyanakkor rávilágított arra is, hogy az ukrán kisebbségvédelmi rendszer alapvetően a nemzetközi standardok által előírt *jogok minimumának* biztosítására törekszik, miközben a társadalmi jogegyenlőség és az egységes nemzetállami narratíva fenntartása dominál. A vizsgálat kiemelte a nyelvi és oktatási jogok szűkítésének destabilizáló hatását, valamint rámutatott arra, hogy a nemzetközi szervezetek mechanizmusai önmagukban nem bizonyultak elégségesnek a jogsérelmek orvoslására.

Az értekezés tudományos újdonsága abban rejlik, hogy egységes keretbe foglalva tárja fel a normatív szabályozás, a történeti háttér és a politikai-társadalmi tényezők összefüggéseit, és így komplex képet ad Ukrajna kisebbségvédelmi rendszeréről. A kutatás eredményei több szinten hasznosulhatnak: hozzájárulhatnak a magyar és nemzetközi jogtudomány diskurzusához, alapot nyújthatnak további összehasonlító vizsgálatokhoz, valamint támpontot adhatnak a döntéshozók számára egy koherensebb, alapjog-központúbb szabályozás kialakításához.

A kutatás eredményeként arra is számítnunk, hogy a nemzetiségi képviselői és jogvédelmi struktúrák alapos megismerésével, a problémák tematizálásával új párbeszédcsatornák jönnek létre nemcsak a nemzetiségek és az ukrán központi, területi közigazgatási szervek szintjén, hanem a különböző nemzetiségek közötti, illetve egy adott nemzetiségi közösségen belüli érdekképviselői „szereplők” viszonylatában is.

A vizsgált téma nem vitathatóan aktuális kérdéseket vet fel Ukrajna uniós csatlakozásával kapcsolatban. Az Európai Unió felé közeledő országban a nemzetiségi jogok magas szintű védelmét a közösségi önrendelkezésnek intézményes keretet adó konstrukció, az autonómia biztosítaná leginkább, amely a kisebbségi identitás megőrzésének és fejlesztésének sok helyen bevált eszköze. Az ukrán nemzeti egység megteremtésének szándéka érthető, ám a kisebbségek jogainak korlátozása helyett a bizalomépítésre, az együttműködés és egymás kultúrájának, identitásának tiszteletben tartására, valamint egy egymást gazdagító társadalmi-politikai közeg kialakítására lenne szükség.

A dolgozat *de lege ferenda* javaslatokat is megfogalmaz a háborúban álló ország számára a jelenlegi és a békekötést követő időszakra vonatkozóan, az európai integráció sikerességének érdekében.

IV. A doktori értekezés témakörében készült publikációk jegyzéke

Móré, Sándor – Kovács, Viktória: The nature of administrative activities related to Hungarian communities beyond the borders. *Acta Universitatis Sapientiae Legal Studies*, 2025/1 (megjelenés alatt).

Kovács, Viktória: The process of European integration in Ukraine: *Pacta sunt servanda* – Concluded contracts must be respected. *KRE-DIT*, 2024/1, 109–120.

- Kovács Viktória: A különleges jogrend szabályozása Ukrajnában. *Kisebbségvédelem*, 2024/9, 7–40.
- Kovács Viktória: Ukrajna államközi szerződéseinek nemzetiségi vonatkozásai. *Studia Iuris*, 2024/2, 120–138.
- Kovács Viktória: Hadiállapot és mozgósítás Ukrajnában. In: Móré Sándor – Szilvássy György Péter (szerk.): Új védelmi és biztonsági dimenziók az orosz–ukrán konfliktus fényében. Budapest, Károli Gáspár Református Egyetem, Állam- és Jogtudományi Kar, 2024, 151–170.
- Kovács Viktória: Ukrajna alkotmányfejlődése a XX. század elejéig. *Jog és Állam*, 2023/45, 157–162.
- Kovács, Viktória: Defining the concept of national minorities in Ukraine. *De Iurisprudentia Et Iure Publico*, 2023/1, 82–93.
- Kovács Viktória: Ukrajna alkotmányfejlődése a XX. századtól napjainkig. *Jog és Állam*, 2023/46, 179–186.
- Kovács Viktória: Nemzeti kisebbségek Ukrajnában – definíciós kísérletek. *Jog és Állam*, 2022/41, 71–89.
- Kovács Viktória: Ukrajna és az európai integráció valósága. *Jog és Állam*, 2022/42, 135–143.
- Bicskei Tamás – Kovács Viktória – Rideg Gergely: Szabályozáskomplexitás: jogon kívüli szabályozási eszközök és jogállamiság. In: Homicskó Árpád Olivér – Birher Nándor (szerk.): Szabályozáskomplexitás. Budapest, Károli Gáspár Református Egyetem, Állam- és Jogtudományi Kar, 2021, 57–98.

Kovács Viktória: Ukrajna önkormányzati rendszere a reformok tükrében.
Jog és Állam, 2020/32, 113–124.

Birher Nándor – Bicskei Tamás – Kovács Viktória:
Szabályozáskomplexitás. Glossa Iuridica, 2020/7, 285–313.

Kovács Viktória – Móré Sándor: A határon túli magyar közösségekkel
kapcsolatos igazgatási tevékenységek természetrajza. Glossa
Iuridica, 2020/7, 239–267.

Kovács Viktória: Nemzetiségi jogok Ukrajnában: Jár-e a kutyáknak
morzsa? Jog és Állam, 2020/29, 151–160.

